

ЧАСОПРОСТІР ОПОВІДАННЯ ГЕНРІХА БЕЛЛЯ “DER ZUG WAR PÜNKTlich” ТА ЙОГО КОРЕЛЯЦІЯ З КОНЦЕПТОМ ANGST

У статті розглядаються часові категорії оповідання Генріха Белля “Der Zug war pünktlich” та їх функції у текстовій реалізації концепту ANGST. Специфіка цього концепту, актуалізованого в індивідуальному художньому дискурсі Г. Белля, розглядається як прояв авторської моделі світу, втіленої в німецькомовному художньому дискурсі ХХ століття.

Ключові слова: часопростір, концепт, авторська модель світу

The article deals with the temporal categories of Heinrich Böll's story "Der Zug war pünktlich" and their functions in the textual realization of the concept ANGST. The specifics of this concept, actualized in the individual artistic discourse of Heinrich Böll, is considered as a manifestation of the author's model of the world, embodied in the German-language artistic discourse of the twentieth century.

Key words: chronotope, concept, the author's model of the world

У сучасних лінгвістичних студіях поглиблюється тенденція до вивчення часопросторових координат художнього твору. Організуюча функція часу та простору розглядається як головна для прозового виду літератури (Є. Владимирський, І. Довбня, С. Каширина, Н. Копистянська та ін.). Новітні розвідки когнітивної лінгвістики звернено до особливостей актуалізації концептів у індивідуальному художньому дискурсі.

У воєнній повісті Генріха Белля “Der Zug war pünktlich” (1949 р.) йдеться про долю молодого солдата, який повертається після відпустки на фронт і на якого чекає неминуча смерть. Головною темою цієї повісті є жахливі наслідки війни, смуток людей від втрат, страх і відчай.

Проведений аналіз художнього тексту засвідчує, що часопростір оповідання повністю відповідає емоційному стану головних героїв, які перебувають на передовій та відчувають страх та тривогу за своє життя. Він є конкретизованим, на що вказують географічні назви конкретних місць, опис пейзажів певних місцевостей тощо. Спостерігаємо динамічну зміну локусів, під час якої формується загальне враження про наслідки воєнних подій та їх вплив на емоційний стан людини.

Основні події у повісті “Der Zug war pünktlich” відбуваються на окупованих територіях, де відчувається тотальне панування страху. Обраний часопростір слугує втіленню інтенції автора продемонструвати руйнівні наслідки, що приносить із собою війна.

Зазначаємо, що домінантною одиницею художнього часу у творі “Der Zug war pünktlich” є швидкість розгортання дії, що насамперед забезпечується вживанням дієслів руху (*gehen, fahren, aussteigen, kommen, einsteigen, marschieren, spazieren*), назв добової пори (*der Augustnachmittag, die Augustwoche, die Friedenstagen, der Herbst, der Mittag, der Morgen, die Nacht, der Samstagabend*).

Спогади головних героїв про безтурботне довоєнне життя слугують засобом так званого «вимикання» часу. У свою чергу образ потягу (*der Zug*), в якому знаходяться солдати, і з якого зворотної дороги немає, виступає символом позачасовості. Перебуваючи у «металевому чотирикутнику», головні герої усвідомлюють жахливий факт, що попереду у них вже немає майбутнього: *“Die Zukunft hat kein Gesicht mehr, sie ist irgendwo abgeschnitten, und je mehr er daran denkt, um so mehr fällt ihm ein, wie nahe er*

diesem Bald ist. Bald werde ich sterben, das ist eine Gewißheit, die zwischen einem Jahr und einer Sekunde liegt. Es gibt keine Träume mehr” [2, с. 10]. Минаючи у потязі кожне місто, смуток зростає, адже головні герої оповідань розуміють: це останній раз, коли вони бачать рідні міста.

Отже, сам потяг (*der Zug*) символізує – безвихідність, неминучість долі: *“Ich kann mich nicht bewegen, ich bin ganz starr, dieser Zug gehört zu mir, und ich gehöre zu diesem Zug, der mich meiner Bestimmung entgeggetragen muß, und das Seltsame ist, daß ich gar keine Lust verspüre, hier auszusteigen und am Ufer der Elbe unter diesen reizenden Bäumen spazierenzugehen*” [2, с. 25].

Варто підкреслити, що часові категорії *минуле, теперішнє, майбутнє*, крім безпосереднього, мають ще й додатковий відтінок значення, що якраз корелює зі смисловою домінантою – концептом ANGST. Функціональне навантаження цих категорій добре вимальовується з реплік персонажів, з їхнього ставлення до часу та його плину. Так, *минуле* є позитивним, а *теперішнє* і *майбутнє* містять у собі негативне значення. Неспокій та тривога переходять у всепоглинаючий страх, що заволодіває людьми. Показовим у цьому аспекті є уривок про спогади головного героя про довоєнне шкільне життя: *“... Ausläufer der Karpaten, denkt er plötzlich, und er sieht seine Schule vor sich, die ganze Schule, die Flure und die Büste Ciceros und den schmalen Schulhof, eingeklemmt zwischen Mietskasernen, und im Sommer die Frauen, die im Büstenhalter in den Fenstern lagen, und die Kakaobude unten beim Hausmeister, und den großen, ganz trockenen Speicher, auf dem sie in der Pause schnell eine Zigarette geraucht haben. Ausläufer der Karpaten ...*” [2, с. 29].

Як бачимо, лексичні одиниці *„Ausläufer der Karpaten“* та *„seine Schule“* створюють додаткове смислове навантаження, завдяки якому окреслюється концептуальні опозиції: теплі спогади про школу та минуле безтурботне життя протиставляються болю і страху сьогодення – передмістю Карпат; спокій колись – постійному страху і болю, нервуванню й тривозі сьогодні. Ці спогади викликають у головних героїв як радість і спокій, так смуток і журбу. Вони розуміють: спогади про домівку, рідних, школу та дитинство – це останнє, що у них залишилось.

Підсумовуючи, зазначаємо, що модус перебування в минулому є для головних героїв оповідань одним із засобів подолання болю, відчаю і страху, або принаймні захисту від цього.

Утім що ж стосується сучасності і майбутнього, то, як бачимо з оповідання *“Der Zug war pünktlich”* Г. Белля, тут цілковито панують відчай і страх. Люди не знають, що їх чекає завтра і чи взагалі воно у них буде.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Böll H. Der Zug war pünktlich / Heinrich Böll. – München : Deutscher Taschenbuch Verlag GmbH & Co. KG, 1972. – 145 S.

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Гоштанар І.В.